

Boże powołanie Józefa na opiekuna w ujęciu papieża Franciszka

God's Calling of Joseph as a Protector in the View of Pope Francis

Sylwester Jaśkiewicz¹

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie
Wydział Teologiczny

Abstrakt: Powierzenie przez Boga Józefowi z Nazaretu misji opiekuna (*custos*) Maryi i Jezusa, a także głowy Świętej Rodziny stanowiącej załóżek Kościoła, ma dla papieża Franciszka duże znaczenie od samego początku jego pontyfikatu. Obchody 150. rocznicy ogłoszenia św. Józefa przez papieża bł. Piusa IX, 8 grudnia 1870 roku, patronem Kościoła katolickiego stały się dla papieża Franciszka doskonałą okazją również do podzielenia się swoimi przemyśleniami, zwłaszcza w formie Listu apostolskiego *Patris corde* i wygłoszonych katechez. Ojciec Święty jest wyraźnie zafascynowany sposobem realizacji otrzymanej misji opiekuna przez Józefa i ze swej strony odczytuje ją w wymiarze powszechnym, uniwersalnym, a także osobistym. Każdy chrześcijanin nie tylko powinien, ale wręcz musi być jak św. Józef, który jest wzorem opiekuna pełnego dyskrecji, twórczej odwagi, pokory, milczenia, zaufania, uczciwości i pracowitości, czułości i miłości. Ważnym novum papieża z Argentyny dla józefologii jest ukazanie św. Józefa jako wzoru wychowawcy, uświadomienie chrześcijanom spoczywającego na nich zadania strzeżenia jak św. Józef Jezusa i Maryi przez miłość do Kościoła, a także uwydatnienie patronatu św. Józefa wobec tych wszystkich, którzy z różnych racji, zwłaszcza z powodu wojny, nienawiści, prześladowań czy nędzy, są dziś migrantami.

Słowa kluczowe: opiekun, *custos*, św. Józef, Franciszek, *Patris corde*

Abstract: The entrustment of Joseph of Nazareth with the mission as the protector (*custos*) of Mary and Jesus, and as the head of the Holy Family, the nucleus of the Church, holds significant importance for Pope Francis, dating back to the beginning of his pontificate. The 150th anniversary of the proclamation of St. Joseph by Pope Bl. Pius IX, December 8, 1870, as the Patron of the Catholic Church, provided Pope Francis with an excellent opportunity to share his reflections, particularly through the Apostolic Letter *Patris corde* and delivered catecheses. The Holy Father is evidently

---

¹ Sylwester Jaśkiewicz — prezbiter diecezji radomskiej, dr hab. teologii, adiunkt Katedry Pneumatologii, Eklezjologii i Mariologii KULJPII, wykładowca w WSD w Radomiu oraz w IT w Radomiu Filii Akademii Katolickiej w Warszawie; e-mail: sylwester.jaskiewicz@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-4941-3610>.

captivated by the manner in which Joseph fulfills the mission of a protector. He interprets this role in both a universal and personal dimension, as well as personal. Every Christian not only should but must emulate St. Joseph, who stands as a model guardian characterized by discretion, creative courage, humility, silence, trust, honesty and diligence, tenderness, and love. A significant *novum* introduced by the Pope from Argentina in Josephology is the presentation of St. Joseph as a model educator. This awareness encourages Christians to undertake the task of the protector, mirroring St. Joseph's love for Jesus and Mary through their devotion to the Church. Additionally, it highlights the patronage of St. Joseph towards all those who, for various reasons, especially due to war, hatred, persecution, or poverty, are migrants today.

Keywords: protector, *custos*, St. Joseph, Francis, *Patris corde*

Ogłoszenie przez papieża bł. Piusa IX, 8 grudnia 1870 roku, św. Józefa patronem Kościoła katolickiego ożywiło znacząco wielowiekowy kult świętego patriarchy, a także pozwoliło uwydatnić bogactwo jego opieki nad całym Kościołem². Papież Franciszek w 150. rocznicę tego wydarzenia, w Liście apostolskim *Patris corde*³ oraz w cyklu katechez poświęconych postaci św. Józefa⁴ podjął rozważania o ojcostwie Józefa, podkreślając przy tym jego misję powierzoną mu przez Opatrzność⁵. Misję Józefa reasumuje doskonale słowo „opiekun” (*custos*)⁶. Kult św. Józefa opiekuna Maryi i Jezusa wywodzi się ze Wschodu, gdzie pojawił się już w VIII wieku, a na Zachodzie znany jest od XII wieku⁷. W związku z wejściem Kościoła w trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa i podjęciem nowych wyzwań ewangelizacyjnych ożywiło się też znacząco odwoływanie się do opieki i wstawiennictwa świętego patriarchy⁸. Problematyka opieki św. Józefa jest

² Pius IX, *Dekret „Quemadmodum Deum”* — ogłaszający św. Józefa patronem Kościoła katolickiego, w: *Święty Józef. Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 5–6. Por. B. Bajor, *Święty Józef. Oblubieniec — Żywiciel — Mistrz*, Warszawa 2021, s. 64–65; J. Bujak, *Św. Józef — Patron Kościoła powszechnego w wybranych dokumentach Stolicy Apostolskiej*, „Rocznik Skrzatuski” 9 (2021), s. 48–49; F.L. Filas, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, tłum. F. Dylewski, J. Ożóg, D. Siuta, Kraków 1979, s. 184; J. Galot, *Józef z Nazaretu*, tłum. Siostry Karmelitanki Bose z Zakopanego, Kraków 1997, s. 187–192; P.M. Solimeo, *Pójdźcie do Józefa. Życie, przywileje i cnoty świętego Józefa, w świetle Tradycji, Ewangelii i innych dokumentów*, tłum. A. Daniluk, Kraków 2008, s. 112.

³ Por. Franciszek. *List apostolski „Patris corde” z okazji 150. rocznicy ogłoszenia Świętego Józefa Patronem Kościoła Powszechnego*, 8 grudnia 2020, Poznań 2020, s. 3–27 (dalej: PC).

⁴ Pierwsza z nich została wygłoszona 17 listopada 2021 roku, a ostatnia 16 lutego 2022 roku.

⁵ Por. PC, s. 5. Zob. B. Kochaniewicz, *The three theological approaches to St. Joseph: John Paul II, Benedict XVI, Francis*, „Forum Teologiczne” 23 (2022), s. 11.

⁶ Por. Franciszek, *Bądźmy „opiekunami” stworzenia* (Msza św. na rozpoczęcie posługi Piotrowej, 19 marca 2013), *OsRomPol* 5 (2022) 442, s. 18.

⁷ Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo papieża Franciszka*, rozmawiał P. Koźlak, Kraków 2023, s. 553.

⁸ Por. W. Słomka, *Święty Józef — Opiekun Kościoła świętego*, w: *Duchowość św. Józefa z Nazaretu*, red. M. Chmielewski, (Homo Meditans 24), Lublin 2003, s. 79.

szczególnie bliska papieżowi z Argentyny, który ujmuje ją nie tylko w sposób znany z dotychczas opublikowanych już przez innych autorów wątków, a więc np. w perspektywie tajemnicy Chrystusa i Kościoła⁹, w ujęciu paradygmatu maryjnego i chrystycznego¹⁰, historii kultu czy dziejów liturgii¹¹, lecz także w aspekcie wychowawczym, chrześcijańskim i ogólnoludzkim¹².

Podjęwając ten ważny wątek papieskiego nauczania, należy zapytać najpierw o szerszy kontekst bycia przez Józefa z Nazaretu opiekunem, tak aby następnie uwydatnić istotne cechy i elementy tej jego misji oraz płynące z niej wnioski dla chrześcijan i wszystkich ludzi. Przedstawienie całościowego opracowania problematyki opieki św. Józefa według papieża Franciszka może też, podejmując wyrażany postulat¹³, przyczynić się do ożywienia zainteresowania tą problematyką w studiach teologicznych.

1. Święty Józef w historii zbawienia

Rozważaniom nad rolą św. Józefa w historii zbawienia papież Franciszek poświęca wiele uwagi, a bezpośrednio jedną ze swoich katechez¹⁴. Tym, co najbardziej zdumiewa w tej postaci ewangelicznej, jest to, że pomimo nieznaczonej poświęconej mu uwagi Józef jest kluczowym elementem historii zbawienia¹⁵. Do dowartościowania roli Józefa z Nazaretu w historii zbawienia przyczyniło się nauczanie papieża ostatnich wieków¹⁶. Już od najdawniejszych czasów zachowało się przekonanie o istotnej roli Józefa, który wypełniał swoją misję opiekuna w zwykły sposób¹⁷. Nieprzypadkowo papież Franciszek powie w tym kontekście o Józefie jako postaci pozornie ukrytej czy z tzw. „drugiej linii”, a przecież tak ważnej w historii zbawienia¹⁸.

⁹ Por. B. Kochaniewicz, *Teologiczna ikona św. Józefa w ujęciu Jana Pawła II*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 40 (2021), s. 74.

¹⁰ Por. W. Słomka, *Święty Józef...*, s. 73–78.

¹¹ Anzelm od św. Andrzeja Cosini (M.J. Gądek), *Opiekun Dzieciątka Jezus. Wybór pism o św. Józefie*, red. O. Filek, Łódź 1999, s. 51–80; D. Kwiatkowski, *San Giuseppe il modello della partecipazione nell'Eucaristia*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 34 (2019), s. 165–180.

¹² Por. Franciszek, *Św. Józef i jego misja opiekuna* (Audiencja generalna, 19 marca 2014), OsRomPol 3–4 (2014) 360, s. 48–49.

¹³ Por. F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 184; T. Stramare, *Święty Józef, święty najbliższy Jezusowi*, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, tłum. K. Niciejewski, Kalisz 2009, s. 48.

¹⁴ Por. Franciszek, *Św. Józef w historii zbawienia* (Audiencja generalna, 24 listopada 2022), OsRomPol 12 (2021) 438, s. 25.

¹⁵ Por. tamże.

¹⁶ Por. PC, s. 6–7.

¹⁷ Por. Orygenes, *Przeciw Celsusowi*, wstęp, objaśnienia i tłum. S. Kalinowski, Warszawa 1986², I.66, s. 83.

¹⁸ Por. PC, s. 8.

Ojciec Święty, odczytując miejsce Józefa w historii zbawienia, zwraca uwagę już na samo jego imię. Przynależy ono do grupy imion teoforycznych (odnoszących się do Boga), wyraża życzenie i zarazem przekonanie, że tym, który dodaje, powiększa, sprawia wzrost, jest sam Jahwe (Bóg)¹⁹. Józef z Nazaretu wyróżnia się ufnością w opatrność Boga Jahwe, tak jak jego imiennik Józef, syn Jakuba i Racheli, znany z końcowych rozdziałów Księgi Rodzaju (37–50)²⁰.

Józef pochodził z pokolenia Dawida, a jego geograficznymi punktami odniesienia są Betlejem i Nazaret²¹. Będąc potomkiem Dawida i oblubieńcem Maryi, Józef z Nazaretu wiąże ze sobą Stary i Nowy Testament²². W Ewangeliach przekazane zostały dwa rodowody Jezusa, które jednak przytaczają dwa różne imiona ojca Józefa. Mateusz mówi o Jakubie (Mt 1,16), Łukasz natomiast wymienia Helego (Łk 3,23). W rozwiązaniu tej trudności ukształtowały się trzy hipotezy. Pierwszą z nich łączy się z pisarzem chrześcijańskim Sekstusem Juliuszem Afrykańskim (160–240). Zwrócił on uwagę na żydowskie prawo lewiratu, które nakazywało wdowie po zmarłym mężu, który nie pozostawił potomstwa, wyjść za mąż za jego brata, przez co pierwszy syn z tego związku był uważany za syna zmarłego. Tak więc wdowa po Helim poślubiła Jakuba, ponieważ Heli i Jakub byli przyrodnimi braćmi, a dając życie Józefowi, sprawiła, że Jakub był jego biologicznym ojcem, a Heli jego ojcem legalnym²³. Ponad sto pięćdziesiąt lat później św. Augustyn (354–430), przed poznaniem pism Euzebiusza z Cezarei, opowiadał się za prawem do adopcji, przez co twierdził, że św. Józef był naturalnym synem Jakuba i adoptowanym synem Helego²⁴. Jeszcze inni autorzy opowiadają się za specjalną adopcją rozumianą jako przyjęcie praw synowskich lub wejście w nie wobec teścia po poślubieniu jego jedynej córki i zarazem dziewczynki. Św. Józef przez zaślubienie Maryi, która prawdopodobnie była jedyną córką Helego, wszedł w przysługujące mu z tej racji prawa i przywileje synowskie²⁵. Przynależność do dynastii Dawida potwierdza najwyraźniej uroczysty tytuł „syn Dawida” nadany Józefowi przez anioła (por. Mt 1,20).

Pochodzenie Józefa z rodu Dawida potwierdza także jego podróż z poślubioną wcześniej i będącą w stanie brzemiennym Maryją do Judei, do miasta Dawidowego zwanego Betlejem w związku z nakazaniem przez cesarza Augusta spisem ludności (por. Łk 2,1–5). Była to podróż niezwykle uciążliwa, bo wiązała

¹⁹ Por. Franciszek, *Św. Józef i środowisko, w którym żył* (Audiencja generalna, 17 listopada 2022), *OsRomPol* 12 (2021) 438, s. 23.

²⁰ Por. PC, s. 9–10; Franciszek, *Św. Józef i środowisko...*, s. 23.

²¹ Por. Franciszek, *Św. Józef i środowisko...*, s. 23. Zob. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 557.

²² Por. PC, s. 10.

²³ Por. F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 20; T. Kaczmarek, *Św. Józef w nauczaniu Ojców Kościoła: idee przewodnie*, „*Studia Włocławskie*” 1 (1998), s. 62–63; Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 557.

²⁴ Por. F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 184; T. Kaczmarek, *Św. Józef...*, s. 63.

²⁵ Por. F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 21.

się nie tylko z pokonaniem odległości ok. 150 kilometrów, jedynym zaś środkiem lokomocji mógł być osioł lub wielbłąd, lecz także z koniecznością zaakceptowania braku miejsca w gospodzie (por. Łk 2,7). W Betlejem judzkim (w starożytności zwanym też Efratą) nastąpił dla Maryi czas rozwiązania (por. Łk 2,6). O ile dla Maryi i Józefa wielką niespodzianką była zapewne wizyta mędrców ze Wschodu (por. Mt 2,1–12), o tyle w relacji Mateusza zaskakuje brak wzmianki o Józefie (por. Mt 2,11).

Historia zbawienia to także powszechny zamysł zbawczy²⁶ albo plan zbawienia, który Józefowi został objawiony w snach²⁷. Choć Boże plany wobec Józefa są same w sobie nieomyślne, to jednak „Bóg ufa temu człowiekowi, podobnie jak Maryja, która odnajduje w Józefie tego, który nie tylko chce ocalić Jej życie, ale który zawsze będzie się troszczył o Nią i o Dziecko”²⁸.

Perspektywa ekonomii zbawienia jest naprawdę niezwykła, bo Bóg w swoim miłosierdziu działa jak w wypadku Józefa także przez ludzkie obawy i lęki, a nawet, jak w przypadku nawracającego się grzesznika, przez ułomności czy słabości²⁹.

2. Józef jako Opiekun Maryi i Jezusa

Bycie opiekunem Maryi i Jezusa jest cechą Józefa i jego wielką misją³⁰. O Boskim macierzyństwie Maryi Józef dowiaduje się we śnie za pośrednictwem anioła Pańskiego (por. Mt 1,20–23). Ewangelista Mateusz podobnie jak Łukasz posługuje się starotestamentowym schematem narracyjnym „zwiastowania narodzin”. Anioł Pański, zwiastując Józefowi przesłanie, nazywa go „synem Dawida” (Mt 1,20), co w zestawieniu z przypisaniem tego tytułu samemu Jezusowi (Mt 1,1) oznacza, że ojcostwo Józefa nie jest żadną fikcją, ale ma charakter prawny, podobnie jak obyczajowy, społeczny i symboliczny³¹. Narodzenie Jezusa, o którym mówi się w Mt 1,21, jest niezwykle brzemiennie

²⁶ Mówi o nim w odniesieniu do Józefa św. Jan Chryzostom. Por. PC, s. 8.

²⁷ Por. PC, s. 12.

²⁸ PC, s. 20.

²⁹ PC, s. 10–12.

³⁰ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si’”*, 24 maja 2015, Wrocław 2015 (dalej: LS), 242; tenże, *Św. Józef i jego misja...*, s. 48. Zob. M. Chmielewski, *Sylwetka duchowa św. Józefa z Nazaretu*, w: *Duchowość św. Józefa z Nazaretu*, red. M. Chmielewski, (Homo Meditans 24), Lublin 2003, s. 30; *Kapłan — opiekun, ojciec, przewodnik na wzór św. Józefa. Rozmowa z ks. bpem Mirosławem Milewskim, biskupem pomocniczym diecezji płockiej*, „Homo Dei” 2 (2021) 339, s. 116; Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 554; D. Kwiatkowski, *San Giuseppe...*, s. 166.

³¹ Por. P. Zientkowski, *Kryteria spełnienia w ojcostwie. Interpretacja i pytanie o aktualność wzorca spolegliwego opiekuna na przykładzie Józefa z Nazaretu*, „Forum Teologiczne” 23 (2022), s. 31.

w treści i obejmuje wymiar naturalny i nadprzyrodzony. Józefowi przypadnie w udziale, jak każdemu ojcu (legalnemu), nadanie imienia dziecku³², przez co stanie się ono faktycznym potomkiem Dawida. W wymiarze wykraczającym poza normalną kolejność rzeczy Józef poznaje nie tylko płć Dziecka, lecz także znaczenie Jego imienia, w którym kryje się Jego misja: „On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów” (Mt 1,21b). Niektórzy egzegeci uważają, że ta misja Jezusa widoczna jest już w postawie samego Józefa, który dowiedziawszy się o nadzwyczajnym pochodzeniu Jezusa, odstępuje od bezprawnego działania. Wizja senna, której doświadcza Józef, utwierdza go w przekonaniu, że Dziecko, które nosi w swym łonie Maryja, a do którego poczęcia nie przyczynił się w sposób biologiczny, jest Dzieckiem niezwykłym, gdyż ma pochodzenie od Boga. Zdecydowanie więc podejmuje działania potwierdzające podjęcie opieki nad Maryją i Jezusem (por. Mt 1,24–25).

Dwa pierwsze rozdziały Ewangelii według św. Mateusza i według św. Łukasza przedstawiają te momenty z życia Maryi i Józefa, w których nie tylko mówi się o obecności Józefa, ale jego towarzyszenie pełne troski i miłości jest dla Maryi i mającego się narodzić Dziecięcia wręcz nieodzowne³³. W szyku spiętych w jedną całość wydarzeń Józef jest obecny przy Maryi od Jej zaślubin, w czasie podróży do Betlejem na spis ludności, w chwili narodzin Jezusa i podczas zachowania przepisanych przez Prawo w związku z nimi zwyczajów, w trakcie dramatycznej ucieczki do Egiptu³⁴ i powrotu do Nazaretu, pośród gorączkowych poszukiwań i odnalezienia 12-letniego Jezusa w Świątyni Jerozolimskiej, aż po codzienne życie w Nazarecie³⁵. Ewangelie notują aż cztery sny Józefa (por. Mt 1,20; 2,13.19.22), które uwydatniają nie tylko nowe wyzwania, przed którymi stanął, lecz także jego całkowite podporządkowanie się planom Boga. W całym swoim życiu

Józef jest „opiekunem”, bo umie słuchać Boga, pozwala, by go prowadziła Jego wola i właśnie z tego względu jeszcze bardziej troszczy się o powierzone mu osoby, potrafi z realizmem interpretować wydarzenia, jest wrażliwy na to, co go otacza, i potrafi podjąć najmądrzejsze decyzje³⁶.

Życie Józefa na co dzień było wypełnione pracą podejmowaną z tytułu odpowiedzialności za rodzinę, ale i płynącej z niej godności³⁷.

³² Por. F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 77.

³³ Por. LS 242.

³⁴ Por. Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”...*, s. 18.

³⁵ Por. tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Por. P. Zientkowski, *Kryteria...*, s. 33.

Podczas gdy papież św. Jan Paweł II uwydatnił już aspekt religijny Opiekuna Chrystusa³⁸, papież Franciszek patrzy na Józefa z perspektywy edukacyjnej i widzi w nim wzór wychowawcy, który przez swoją opiekę i troskę odegrał ważną rolę we wzroście sprawności fizycznej i psychologicznej Jezusa. Ewangeliczną podstawą do rozważań Ojca Świętego jest krótka relacja ewangelisty Łukasza o życiu w Nazarecie, a zwłaszcza wzmianka o tym, że „Jezus zaś czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi” (2,52)³⁹. Papież z Argentyny, mówiąc o potrójnym wymiarze edukacji Jezusa, dostrzega najpierw istotny wkład Józefa u boku Maryi w zdrowy proces rozwoju fizycznego i psychologicznego Jezusa. Znaczące w tym procesie było najpierw strzeżenie życia Dzieciątka zarówno przed Herodem, jak i na uchodźstwie w Egipcie. Również długi okres życia ukrytego Jezusa to codzienna obecność przy Nim Maryi i Józefa, ale też i przyuczenie Jezusa przez Józefa do zawodu cieśli⁴⁰. W odniesieniu do edukacji Jezusa w wymiarze mądrości papież Franciszek zwraca uwagę na cechy Józefa jako pobożnego Żyda, który zachowywał nie tylko wszystkie zwyczaje zgodnie z Prawem⁴¹, lecz także starał się przekazać Jezusowi szacunek i umiłowanie do Słowa Bożego podczas obecności w szabat w synagodze w Nazarecie⁴². Postawa Józefa mogła być też dla Jezusa, jak wyznaje papież Franciszek, źródłem natchnienia do przypowieści o synu marnotrawnym i miłosiernym ojcu⁴³. W odniesieniu zaś do trzeciego wymiaru edukacji Jezusa ze strony Józefa, a więc do wymiaru „łaski”, nawet jeśli sam ewangelista Łukasz zaznacza, że „łaska Boża spoczywała na Nim” (2,39), to jednak jak dodaje Ojciec Święty: „wielkim błędem byłoby myślenie, że ojciec i matka nie mogą nic zrobić, aby wychowywać swoje dzieci do wzrastania w łasce Bożej”⁴⁴.

3. Święty Józef Opiekunem Kościoła

Papież Franciszek bycie chrześcijaninem bardzo mocno łączy nie tylko z Jezusem Chrystusem, lecz także z przynależnością do Kościoła. I tak jak dla ustalenia tożsamości podaje się najczęściej imię i nazwisko, w wypadku ucznia Chry-

³⁸ Por. Z.J. Kijas, *Dziedziectwo...*, s. 553.

³⁹ Por. Franciszek, *Św. Józef i jego misja...*, s. 48. Zob. P.M. Solimeo, *Pójdźcie do Józefa...*, s. 54.

⁴⁰ Por. PC, s. 21; Franciszek, *Praca ma służyć godności osoby* (Audiencja generalna, 1 maja 2013), *OsRomPol* 6 (2013) 353, s. 45; tenże, *Św. Józef i jego misja...*, s. 49.

⁴¹ Por. PC, s. 14.

⁴² Por. PC, s. 10; Franciszek, *Św. Józef i jego misja...*, s. 49.

⁴³ Por. PC, s. 17–18.

⁴⁴ Franciszek, *Św. Józef i jego misja...*, s. 49. Por. PC, s. 14.

stusa „imię brzmi «chrześcijanin», nazwisko — «przynależność do Kościoła»”⁴⁵. Z Kościołem jest też związana misja Józefa⁴⁶, bo jak uczy Sobór Watykański II, jest on Mistycznym Ciałem Chrystusa⁴⁷.

Do ogłoszenia św. Józefa Patronem Kościoła Powszechnego, a także ustanowienia w 1847 roku święta i liturgii Opieki św. Józefa na III niedzielę po Wielkanocy, przyczynił się papież bł. Pius IX⁴⁸. Jego następca papież Leon XIII, wyjaśniając podstawy opiekuńczości św. Józefa względem Kościoła, wskazał na szczególną jego godność, a więc na bycie małżonkiem Maryi oraz domniemanym ojcem Jezusa Chrystusa. Józef z Nazaretu zrealizował swoje powołanie z wielką miłością i niezłomną wytrwałością, czuwając i opiekując się swoją Oblubienicą i Jej Boskim Synem⁴⁹. Autor pierwszej w dziejach Kościoła encykliki o św. Józefie początku Kościoła upatrywał już w Świętej Rodzinie, gdyż tak jak kiedyś Józef strzegł i bronił Świętej Rodziny swą ojcowską opieką, teraz strzeże i broni Kościoła Chrystusowego swą niebieską potęgą⁵⁰. W *Litanii do św. Józefa*, zatwierdzonej ostatecznie do kultu 18 marca 1909 roku przez papieża św. Piusa X⁵¹, ostatecznie wezwanie skierowane jest do Opiekuna Kościoła Świętego. Za sprawą papieża Piusa XII dotychczasowe święto Opieki św. Józefa nad Kościołem Powszechnym zostało przeniesione na 19 marca, stając się datą uroczystą i ostateczną⁵². Papież św. Jan XXIII w Liście apostolskim „*Le voci*”. *O odnowieniu nabożeństwa do niebiańskiego patrona Kościoła* z 19 marca 1961 roku przypomniał nauczanie swoich poprzedników o św. Józefie i polecił jego opiece Sobór Watykański II⁵³. Uroczystość św. Józefa stała się okazją dla pa-

⁴⁵ Franciszek, *Imię i nazwisko chrześcijanina* (Audiencja generalna, 25 czerwca 2014), OsRomPol 7 (2014) 363, s. 52.

⁴⁶ Por. LS 242.

⁴⁷ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* (18 listopada 1964), Poznań 2002, 7.

⁴⁸ Por. Jan XXIII, *List apostolski o odnowieniu nabożeństwa do niebiańskiego patrona Kościoła*, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 15. Zob. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 48–50. Święto Opieki św. Józefa było obchodzone w Rzymie już w 1478 roku, a w Awinionie ok. 1500 roku. Por. T. Stramare, *Święty Józef...*, s. 52.

⁴⁹ Por. Leon XIII, *Encyklika „Quamquam pluries”*, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 8. Zob. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 51; F.L. Filas, *Święty Józef...*, s. 184; Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 554.

⁵⁰ Por. Leon XIII, *Encyklika...*, s. 8. Zob. Anzelm od św. Andrzeja Cosini (M.J. Gądek), *Opiekun...*, s. 53–54; J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 52; P.M. Solimeo, *Pójdźcie do Józefa...*, s. 113.

⁵¹ Sacra Rituum Congregatio, *Adprobantur Litaniae in honorem S. Ioseph Sponsi B. Mariae V. eisque adnectitur indulgentia*, „Acta Apostolicae Sedis” 1 (1909), s. 290–292. Por. B. Bajor, *Święty Józef...*, s. 53.

⁵² Jan XXIII, *List...*, s. 18.

⁵³ Tamże, s. 14–21. Por. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 53–54. Papież Jan XXIII wprowadził imię św. Józefa do I Modlitwy Eucharystycznej. Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 554.

pieża św. Pawła VI do przypomnienia prawdy o opiece Kościoła⁵⁴. Papież św. Jan Paweł II cały VI rozdział swojej adhortacji tytułuje „Patron Kościoła naszych czasów” i podkreśla niezastąpioną misję św. Józefa w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa⁵⁵. Papież Benedykt XVI, wypowiadając się często o św. Józefie, nie podejmował jednak teologii opiekuna Kościoła⁵⁶. Z woli papieża Franciszka Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów 1 maja 2013 roku wydała dekret o włączeniu imienia św. Józefa do Modlitw Eucharystycznych II–IV⁵⁷. Za przyczyną papieża Franciszka wśród siedmiu nowych wezwań w *Litanii św. Józefa* znalazł się także tytuł: „Custos Redemptoris (Opiekun Odkupiciela)”⁵⁸.

Podobnie jak w wymiarze liturgii i pobożności względem św. Józefa papież Franciszek jest kontynuatorem działań swoich poprzedników, tak również w wymiarze doktrynalnym, w określeniu miejsca św. Józefa w misterium Kościoła, Ojciec Święty odnosi się do nauczania Kościoła o macierzyńskiej roli Maryi, przywołując najpierw znamienne wypowiedź św. Jana Pawła II:

Święty Józef, który z miłością opiekował się Maryją i z radością poświęcił się wychowaniu Jezusa Chrystusa, także dziś strzeże i osłania mistyczne Ciało Odkupiciela, Kościół, którego figurą i wzorem jest Najświętsza Dziewica⁵⁹.

Tak, jak macierzyńska rola Maryi w Kościele wynika z Jej nieodłącznego zjednoczenia z Chrystusem, tak również, jak zaznacza papież Franciszek:

św. Józef nie może nie być Opiekunem Kościoła, ponieważ Kościół jest kontynuacją Ciała Chrystusa w dziejach, a jednocześnie w macierzyństwie Kościoła zarysowuje się macierzyństwo Maryi (por. KKK 963–970). Józef, chroniąc Kościół, nieprzerwanie chroni *Dziecię i Jego Matkę*, a także my, kochając Kościół, wciąż kochamy *Dziecię i Jego Matkę*⁶⁰.

⁵⁴ Por. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 54.

⁵⁵ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Redemptoris custos”* (15 sierpnia 1989), Watykan 1990, 32 (dalej: RC). Por. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 54–55.

⁵⁶ Por. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 55.

⁵⁷ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dekret, aby imię Świętego Józefa, Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny, zostało odtąd włączone do Modlitw eucharystycznych II, III i IV, w trzecim wydaniu typicznym Mszału Rzymskiego, zaraz po imieniu Najświętszej Maryi Panny*, 1 maja 2013, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20130501_san-giuseppe_pl.html [dostęp: 21.7.2023]. Por. J. Bujak, *Św. Józef...*, s. 55–56.

⁵⁸ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List do Przewodniczących Konferencji Episkopatów na temat nowych wezwań do Litanii św. Józefa*, 1 maja 2021, <https://episkopat.pl/nowe-wezwania-w-litanii-do-sw-jozefa/> [dostęp: 21.7.2023].

⁵⁹ RC 53.

⁶⁰ PC, s. 20–21. Por. Franciszek, *Św. Józef w historii...*, s. 26. Por. PC, s. 20–21; Franciszek, *Św. Józef – patron Kościoła powszechnego* (Audiencja generalna, 16 lutego 2022), *OsRomPol* 3–4 (2022) 441, s. 20.

O ile z jednej strony Kościół powinien być macierzyński na wzór Maryi, a w sprawowaniu swego macierzyństwa kierować się miłosierdziem, o tyle z drugiej strony powinien on być ojcowski, aby dodawać otuchy i umożliwiać wybory⁶¹.

Opieka Józefa nad Kościołem wynika także z utożsamiania się Chrystusa z każdym potrzebującym, w myśl słów: „Wszystko, co czyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25,40). Wrażliwość na los słabych i potrzebujących, w których żyje Chrystus, w niczym nie umniejsza prawdy, że „każdy potrzebujący, każdy ubogi, każdy cierpiący, każdy umierający, każdy obcy, każdy więzień, każdy chory to «Dziecię», którego Józef nadal strzeże”⁶². Pobożność chrześcijańska od najdawniejszych wieków widzi w Józefie szlachetnego i troskliwego opiekuna wszystkich ludzi nieszczęśliwych, będących w potrzebie, zmuszonych do ucieczki, cierpiących w rozmaity sposób, doznających ubóstwa oraz umierających⁶³.

4. Charakterystyczne cechy Józefa Opiekuna

Święty Józef jest wzorem dla wszystkich powierzających się jego opiece⁶⁴, a jego wielkie cnoty są zachętą do pójścia jego śladami⁶⁵. Na wyróżniające się rysy duchowego oblicza Opiekuna Jezusowego zwracał uwagę w swych przemówieniach papież Pius XI⁶⁶. Papież św. Jan Paweł II w kontekście opieki św. Józefa nad Kościołem wskazuje na takie jego cechy jak: posłuszeństwo Bogu i Jego przykazaniom, pokorną i uszlachetniającą współpracę, wierną straż i obronę przed zagrożeniami, cnoty ewangeliczne⁶⁷.

Przedstawiając duchowy portret Józefa jako opiekuna w oparciu o wypowiedzi papieża Franciszka, należy podkreślić, że o niektórych jego cechach Ojciec Święty wypowiada się bezpośrednio, podczas gdy o innych pośrednio, mówiąc zwłaszcza o jego ojcostwie i misji powierzonej mu przez Opatrzność.

---

⁶¹ Por. Św. Józef wzorem dla współczesnych ojców. Wywiad z papieżem Franciszkiem, 13 stycznia 2022, OsRomPol 2 (2022) 440, s. 21–22.

⁶² PC, s. 21. Por. Franciszek, Św. Józef—patron..., s. 20.

⁶³ Por. PC, s. 21. Zob. W. Wermter, *Na wzór świętego Józefa. O aktualności ojcostwa Opiekuna Świętej Rodziny i Kościoła*, Częstochowa 1996, s. 45–46.

⁶⁴ Por. Leon XIII, *Encyklika...*, s. 9.

⁶⁵ Por. Benedykt XV, *List apostolski Motu proprio o św. Józefie „Bonum sane”*, 25 lipca 1920, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 12.

⁶⁶ Por. Jan XXIII, *List...*, s. 17.

⁶⁷ Por. RC 30.

Jest zasadniczo pięć cech, które zdaniem papieża Franciszka charakteryzują Józefa jako opiekuna: dyskrecja, pokora, milczenie, nieustanna obecność oraz całkowita wierność⁶⁸.

Z racji na przyjęte ojcostwo Jezusa i podjętą misję powierzoną mu przez Opatrzność dwaj ewangeliści, Mateusz i Łukasz, wskazują na następujące jego cechy: skromność (por. Mt 13,55), sprawiedliwość (por. Mt 1,19), gotowość do wypełnienia woli Boga wyrażającej się w Jego Prawie (por. Łk 2,21–23.27.39) i w czterech snach (por. Mt 1,20; 2,13.19.22), posłuszeństwo (por. Mt 1,24; 2,14–15; 21)⁶⁹. Ponadto Józefa cechuje: zdolność przyjęcia i akceptacji⁷⁰, dar męstwa⁷¹, twórcza odwaga⁷², troska i odpowiedzialność⁷³, uczciwość w pracy⁷⁴.

W całościowym ujęciu ewangelicznej postaci Józefa z Nazaretu i pełnionej przez niego misji opiekuna papież Franciszek zauważa, że Józefa cechuje bliska relacja z Bogiem, któremu jest całkowicie posłuszny. Ojciec Święty podkreśla, że Józef „Nieustannie słucha Boga, jest otwarty na Jego znaki, gotowy wypełniać nie tyle swój, ile Jego plan”⁷⁵. Opisy ewangeliczne, kładąc akcent na wielką dyspozycyjność i gotowość Józefa, w rzeczywistości uwydatniają pierwszoplanową rolę Jezusa Chrystusa — Syna Bożego. Prawda o synostwie Bożym Jezusa Chrystusa nie stoi w sprzeczności z przekazanym przez Ewangelistów faktem, że Jezus był „synem Józefa”⁷⁶. Papież Franciszek podkreśla też wyraźnie, że:

troszczenie się, opieka powinny być przeżywane z czułością. W Ewangeliach św. Józef jawi się jako człowiek silny, odważny, pracowity, ale jest w nim wielka czułość, która nie jest cechą człowieka słabego — wręcz przeciwnie — oznacza siłę ducha i zdolność do zwracania uwagi na bliźniego, współczucia, prawdziwej otwartości na niego, zdolność do miłości⁷⁷.

W ojcostwie Józefa papież Franciszek w nawiązaniu do książki polskiego pisarza Jana Dobraczyńskiego *Cień Ojca* widzi cień Ojca Niebieskiego, a w odniesieniu do samej opieki wskazuje na cztery ważne cechy: „osłania Go, chroni, nie odstępuje od Niego, podążając Jego śladami”⁷⁸.

⁶⁸ Por. Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”...*, s. 18.

⁶⁹ Por. PC, s. 5, 13–14, 17. Zob. W. Wermter, *Na wzór...*, s. 8–27.

⁷⁰ Por. PC, s. 15–16.

⁷¹ Por. PC, s. 16.

⁷² Por. PC, s. 16, 18–21.

⁷³ Por. PC, s. 21.

⁷⁴ Por. tamże.

⁷⁵ Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”...*, s. 18. Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 556.

⁷⁶ Łk 4,22; J 6,42; por. Mt 13,55; Mk 6,3. Cyt. za: PC, s. 5.

⁷⁷ Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”...*, s. 18. Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 565–566.

⁷⁸ PC, s. 23.

5. Chrześcijanin jak św. Józef — musi strzec

Świętemu Józefowi została powierzona opieka nad całym chrześcijaństwem⁷⁹. W postawie Józefa jako troskliwego opiekuna najcenniejszego skarbu wiary chrześcijańskiej papież Franciszek odczytuje charakterystyczny rys powołania chrześcijańskiego, jakim jest strzeżenie⁸⁰. Ojciec Święty powie krótko: „chrześcijanin jest jak św. Józef — winien strzec. Bycie chrześcijaninem to nie tylko otrzymanie wiary, wyznawanie wiary, ale strzeżenie życia: własnego życia, życia innych, życia Kościoła”⁸¹.

Troska o lud Boży odnosi się w pierwszej kolejności do biskupów. Papież Franciszek w przesłaniu do swoich współbraci w Korei zaakcentował potrzebę bycia stróżami pamięci i stróżami nadziei. W pierwszym wypadku:

Bycie stróżami pamięci oznacza coś więcej niż pamiętanie i docenianie łask przeszłości. Oznacza to również czerpanie z nich sił duchowych, aby dalekowzrocznie i stanowczo mierzyć się z nadziejami, obietnicami i wyzwaniem przyszłości. [...] Być stróżami pamięci oznacza zdawać sobie sprawę, że wzrost pochodzi od Boga (por. 1 Kor 3,6), a jednocześnie jest owocem cierpliwej i wytrwałej pracy, zarówno w przeszłości, jak i obecnie⁸².

Równie wiele aspektów kryje w sobie bycie przez biskupów stróżami nadziei zwłaszcza przez: głoszenie jej światu; dawanie jej dzięki posłudze uświęcania; podtrzymywanie płomienia świętości, miłości braterskiej i gorliwości misyjnej we wspólnocie kościelnej; bliskość wobec kapłanów; szeroko rozumianą troskę o edukację dzieci i młodzieży; troskę o ubogich i żyjących na marginesie społeczeństwa, w tym także uchodźców i migrantów⁸³.

Troska i odpowiedzialność za Kościół nie odnosi się tylko do papieża i biskupów, ale do wszystkich ochrzczonych, którzy przez swój chrzest przyoblekli się w Chrystusa. Mając na uwadze potrzebę tej troski, papież Franciszek przywołuje postać starotestamentowego Kaina i wyjaśnia:

⁷⁹ Por. Leon XIII, *Encyklika...*, s. 9.

⁸⁰ Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 556. Biblijna idea strzeżenia koncentruje się wokół dwóch czasowników: *τηρέω* (wyrażający czynności zachowywania w sercu) i *φυλάσσω* (zachowywanie w celu obrony przed jakimś niebezpieczeństwem). Por. T. Siemieniec, *Wiara jako zobowiązanie. Teologiczny sens czasownika τηρέiv („strzec”) w Apokalipsie Janowej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 11 (2012), s. 194–195.

⁸¹ Franciszek, *Św. Józef — patron...*, s. 19.

⁸² Tenże, *Bądźcie stróżami pamięci i nadziei* (Spotkanie z biskupami koreańskimi w Seulu, 14 sierpnia 2014), *OsRomPol* 8–9 (2014) 364, s. 6.

⁸³ Por. tamże, s. 6–7.

Kiedy Bóg domaga się od Kaina rozliczenia się z życia Abla, on odpowiada: „Czyż jestem stróżem brata mego?” (4,9). Józef, jak się wydaje, swoim życiem chce nam powiedzieć, że zawsze jesteśmy wezwani do tego, byśmy się czuli stróżami naszych braci, stróżami tych, którzy są obok nas, tych, których Pan nam powierza za pośrednictwem bardzo wielu okoliczności życia⁸⁴.

Właściwym imieniem troskliwej opieki Józefa wobec Maryi i Jezusa jest od samego początku głęboka ufność pokładana w Bogu oraz czułość⁸⁵. Również i dziś, zachęca Ojciec Święty:

Od Józefa musimy nauczyć się tej samej troski i odpowiedzialności: kochać Dziecię i jego Matkę; kochać sakramenty i miłosierdzie; kochać Kościół i ubogich. Każde z nich jest zawsze Dziecięciem i Jego Matką⁸⁶.

Przy różnych okazjach papież Franciszek przypomina o konieczności odpowiedzialności za innych i za świat⁸⁷.

Innym ważnym zagadnieniem, które papież Franciszek podejmuje w kontekście wezwania do strzeżenia Kościoła, jest budowanie ludzkich więzi, aby odrodzić aktualne społeczeństwo, tak bardzo płynne i ulotne⁸⁸.

6. Ogólnoludzki charakter powołania do opieki

Powołanie do opieki, jakie płynie z misji powierzonej Józefowi, ma wymiar powszechny, ogólnoludzki⁸⁹. Św. Józef stał się patronem i opiekunem licznych grup: dzieci, sierot, wychowawców, dążących do doskonałości, dziewcząt, młodzieży, powołanych do kapłaństwa, małżonków, rodzin chrześcijańskich, ubogich, potrzebujących mieszkania i schronienia, uchodźców, emigrantów, wygnańców, robotników, bezrobotnych, chorych i umierających⁹⁰.

U podstaw opieki o innych leży istotne dla ludzi wierzących przekonanie nie tylko o stworzeniu świata przez Boga, lecz także o Jego planie wpisanym w naturę⁹¹. W całościowym wymiarze opieka nad stworzeniem

⁸⁴ Tenże, *Św. Józef w historii...*, s. 26. Por. tenże, *Encyklika „Fratelli tutti”*, 4 października 2020, Kraków 2020, 57; LS, 70.

⁸⁵ Por. LS 242.

⁸⁶ PC, s. 21. Por. Franciszek, *Św. Józef — patron...*, s. 20.

⁸⁷ Por. LS 229.

⁸⁸ Por. Franciszek, *Św. Józef w historii...*, s. 26.

⁸⁹ Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 556.

⁹⁰ Por. PC, s. 21. Zob. T. Stramare, *Święty Józef...*, s. 55.

⁹¹ Por. Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”...*, s. 19.

to opieka nad całą rzeczywistością stworzoną, pięknem stworzenia, jak nam mówi Księga Rodzaju i jak nam pokazał św. Franciszek z Asyżu: to poszanowanie każdego Bożego stworzenia oraz środowiska, w którym żyjemy⁹².

O tym, jak bardzo papieżowi Franciszkowi leży na sercu troska o wspólny dom, świadczy najlepiej przesłanie jego encykliki *Laudato si*⁹³. Człowiek, ciesząc się uprzywilejowaną pozycją w stworzonym świecie, jest za niego odpowiedzialny, a w tej trosce i odpowiedzialności na pierwszym miejscu znajduje się

opieka nad ludźmi, troszczenie się z miłością o wszystkich, każdą osobę, zwłaszcza o dzieci i osoby starsze, o tych, którzy są istotami najbardziej kruchymi i często znajdują się na obrzeżach naszych serc⁹⁴.

Już od momentu stworzenia, o czym przypomina papież Franciszek „jesteśmy wezwani, by doglądać i strzec wszystkich dóbr stworzenia, i w ten sposób uczestniczymy w dziele stworzenia!”⁹⁵.

Konsekwencje braku odpowiedzialnej opieki nad innymi i otaczającym światem natury są doprawdy katastroficzne. Z wielką przykrością Ojciec Święty zauważa, że „Niestety, w każdej epoce dziejów są «Herodowie», którzy snują plany śmierci, niszczą, oszpecają oblicze mężczyzny i kobiety”⁹⁶.

Cenną wskazówką biskupa Rzymu pomagającą właściwie kształtować poczucie odpowiedzialnej opieki i troski o innych i o otaczający świat jest w myśl słów Pana Jezusa (por. Mk 7,21–23) zachęta do pracy nad swoim wnętrzem⁹⁷.

Podsumowanie

Misja Józefa jako opiekuna (*custos*) kryje w sobie wiele ważnych treści teologicznych, które dzięki nauczaniu papieża Franciszka zostały nie tylko przypomniane, lecz także zintegrowane w jedną nową i przemawiającą do współczesnego człowieka całość. I choć portret św. Józefa Opiekuna przedstawiony przez papieża z Argentyny nie jest jeszcze kompletny, to jednak nie sposób nie dostrzec charakterystycznych jego rysów. W pierwszej kolejności należy podkreślić podstawowe tło postaci Józefa z Nazaretu, jakim jest historia zbawienia często nazywana też planem, ekonomią czy dziełem zbawienia. Już papież św. Jan Pa-

⁹² Tamże, s. 18.

⁹³ Por. W. Bołoz et al., *Ekofilozoficzne przesłanie encykliki „Laudato si”*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 14 (2016) 4, s. 109–128.

⁹⁴ Franciszek, *Bądźmy „opiekunami”*..., s. 18. Por. Z.J. Kijas, *Dziedzictwo...*, s. 570.

⁹⁵ Franciszek, *Praca ma służyć...*, s. 44.

⁹⁶ Tenże, *Bądźmy „opiekunami”*..., s. 19.

⁹⁷ Tamże.

wel II uwydatnił mocno udział św. Józefa w dziele Odkupienia, natomiast papież Franciszek kładzie nacisk na udział świętego patriarchy w misji odkupieńczej Chrystusa, który wyraził się w służbie, w jego całkowitym darze z siebie. Papież z Argentyny powraca często do lektury dwóch pierwszych rozdziałów Ewangelii według św. Mateusza oraz św. Łukasza i wydobywa z nich, niekiedy wypełniając też milczenie Ewangelii, bardzo życiowy obraz Józefa z Nazaretu oraz jego roli i misji, od momentu zaręczyn z Maryją, aż po życie w Nazarecie. Józef to bardzo zwyczajny człowiek, którego nie omijały kłopoty czy dylematy. W swoich trudnościach jednak potrafił zaufać Bogu i Jego Opatrzności. Tak jak Maryi Pan Bóg objawił swój plan zbawienia, tak również uczynił z Józefem, przekazując mu swoje zamierzenia w snach. Uczestnictwo Józefa w historii zbawienia jest mężne i znaczące.

Choć bycie opiekunem przez Józefa z Nazaretu odnosi się w pierwszej kolejności do Jezusa, którego objął ojcowską opieką jak własnego syna, to jednak w równie istotny sposób odnosi się ono do Maryi, jego Małżonki, oraz do Kościoła. Nieliczne zachowane przez Ewangelie wzmianki najczęściej ukazują Józefa u boku Maryi, swej Oblubienicy, zarówno w chwilach niepokojów, jak i radości.

W wynikającym z więzi małżeńskiej z Maryją ojcostwie duchowo-moralnym Józefa wobec Jezusa papież Franciszek dostrzega jego posłuszeństwo i twórczą odwagę, a zarazem kładzie duży nacisk także na perspektywę edukacyjną opiekowania się. W tym kontekście Józef z Nazaretu jawi się jako wzór wychowawcy, który ofiarnie opiekuje się Jezusem i wspiera Go we wzrastaniu w latach, w mądrości, a nawet w łasce (por. Łk 2,52).

Głęboka świadomość teologicznych podstaw misji św. Józefa jako opiekuna Maryi i Jezusa prowadzi papieża Franciszka do przekonania, że nie może on nie być opiekunem Kościoła, który jest Mistycznym Ciałem Chrystusa w dziejach. Ojciec Święty wskazuje na bardzo ważny aspekt opieki Józefa, a mianowicie, że nieustanna opieka Józefa nad Kościołem w imię miłości do Dziecięcia i Jego Matki, którymi dziś są wszyscy chrześcijanie ściśle zjednoczeni z Chrystusem, skłania także wszystkich ochrzczonych do miłości Kościoła, bo jest to w istocie miłość do Dziecięcia i Jego Matki. Dopelnieniem uzasadnienia chrześcijańskiej postawy miłości i opieki na wzór św. Józefa wobec wszystkich ludzi jest przywołany przez papieża Franciszka przykład samego Chrystusa, który umiłował wszystkich nieszczęśliwych z różnych przyczyn i z nimi się utożsamiał (por. Mt 25,40). W związku ze słabnącą dziś świadomością wielu ochrzczonych co do ich przynależności do Kościoła papież Franciszek przypomina o właściwym nie tylko biskupom zadaniu strzeżenia, a tym samym uwrażliwia na potrzebę bycia stróżami pamięci i nadziei. Chrześcijanin — podobnie jak Józef — musi strzec życia własnego, życia innych, życia Kościoła. Tak, jak nikt nie rodzi się ojcem, ale nim się staje przez podejmowaną odpowiedzialnie troskę, tak również

sprawowanie opieki wymaga odpowiedzialnej troski o wszystkich i o wszystko, co za przyczyną Bożej Opatrzności jest naszym udziałem jako opiekunów.

Osoba św. Józefa wpisuje się znakomicie w duszpasterską wrażliwość papieża z Argentyny. A choć Ojciec Święty nie rozpląwa się w zbędnych pochwałach pod adresem św. Józefa, to jednak nie omieszczał także zaznaczyć, że Józef doskonale wiedział, iż Syn Maryi, któremu nadał imię Jezus, nie jest jego własnym, a został jedynie powierzony jego opiece. Nie przeszkodziło to w niczym, aby stał się doskonałym Jego opiekunem i wzorem opiekuńczości.

Bibliografia

- Anzelm od św. Andrzeja Cosini (M.J. Gądek), *Opiekun Dzieciątka Jezus. Wybór pism o św. Józefie*, red. O. Filek, Łódź 1999.
- Bajor B., *Święty Józef. Oblubieniec — Żywiciel — Mistrz*, Warszawa 2021.
- Benedykt XV, *List apostolski Motu proprio o św. Józefie „Bonum sane”*, 25 lipca 1920, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 11–149.
- Bołoz W. et al., *Ekofilozoficzne przesłanie encykliki „Laudato si”*, „Studia Ecologiae et Bioethicae” 14 (2016) 4, s. 109–128.
- Bujak J., *Św. Józef — Patron Kościoła powszechnego w wybranych dokumentach Stolicy Apostolskiej*, „Rocznik Skrzatuski” 9 (2021), s. 47–60.
- Chmielewski M., *Sylwetka duchowa św. Józefa z Nazaretu*, w: *Duchowość św. Józefa z Nazaretu*, red. M. Chmielewski, (Homo Meditans 24), Lublin 2003, s. 21–33.
- Filas F.L., *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, tłum. F. Dylewski, J. Ożóg, D. Siuta, Kraków 1979.
- Franciszek, *Bądźcie stróżami pamięci i nadziei* (Spotkanie z biskupami koreańskimi w Seulu, 14 sierpnia 2014), OsRomPol 8–9 (2014) 364, s. 6–8.
- Franciszek, *Bądźmy „opiekunami” stworzenia* (Msza św. na rozpoczęcie posługi Piotrowej, 19 marca 2013), OsRomPol 5 (2022) 442, s. 18–19.
- Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”*, 4 października 2020, Kraków 2020.
- Franciszek, *Encyklika „Laudato si”*, 24 maja 2015, Wrocław 2015.
- Franciszek, *Imię i nazwisko chrześcijanina* (Audiencja generalna, 25 czerwca 2014), OsRomPol 7 (2014) 363, s. 51–52.
- Franciszek, *List apostolski „Patris corde” z okazji 150. rocznicy ogłoszenia Świętego Józefa Patronem Kościoła Powszechnego*, 8 grudnia 2020, Poznań 2020.
- Franciszek, *Praca ma służyć godności osoby* (Audiencja generalna, 1 maja 2013), OsRomPol 6 (2013) 353, s. 44–45.
- Franciszek, *Św. Józefi i jego misja opiekuna* (Audiencja generalna, 19 marca 2014), OsRomPol 3–4 (2014) 360, s. 48–49.
- Franciszek, *Św. Józef i środowisko, w którym żył* (Audiencja generalna, 17 listopada 2022), OsRomPol 12 (2021) 438, s. 23–24.
- Franciszek, *Św. Józef — patron Kościoła powszechnego* (Audiencja generalna, 16 lutego 2022), OsRomPol 3–4 (2022) 441, s. 19–20.

- Franciszek, *Św. Józef w historii zbawienia* (Audycja generalna, 24 listopada 2022), OsRom-Pol 12 (2021) 438, s. 25–26.
- Galot J., *Józef z Nazaretu*, tłum. Siostry Karmelitanki Bose z Zakopanego, Kraków 1997.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Redemptoris custos”*, 15 sierpnia 1989, Watykan 1990.
- Jan XXIII, *List apostolski o odnowieniu nabożeństwa do niebiańskiego patrona Kościoła*, 19 marca 1961, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 14–21.
- Kaczmarek T., *Św. Józef w nauczaniu Ojców Kościoła: idee przewodnie*, „Studia Włocławskie” 1 (1998), s. 61–70.
- Kaplan — opiekun, ojciec, przewodnik na wzór św. Józefa. Rozmowa z ks. bpem Mirosławem Milewskim, biskupem pomocniczym diecezji płockiej, „Homo Dei” 2 (2021) 339, s. 114–125.
- Kijas Z.J., *Dziedzictwo papieża Franciszka*, rozmawiał P. Koźlak, Kraków 2023.
- Kochaniewicz B., *Teologiczna ikona św. Józefa w ujęciu Jana Pawła II*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 40 (2021), s. 65–77.
- Kochaniewicz B., *The three theological approaches to St. Joseph: John Paul II, Benedict XVI, Francis*, „Forum Teologiczne” 23 (2022), s. 7–15.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dekret, aby imię Świętego Józefa, Oblubienica Najświętszej Maryi Panny, zostało odtąd włączone do Modlitw eucharystycznych II, III i IV, w trzecim wydaniu typicznym Mszału Rzymskiego, zaraz po imieniu Najświętszej Maryi Panny*, 1 maja 2013, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20130501_san-giuseppe_pl.html [dostęp: 21.7.2023].
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List do Przewodniczących Konferencji Episkopatów na temat nowych wezwań do Litanii św. Józefa*, 1 maja 2021, <https://episkopat.pl/nowe-wezwania-w-litanii-do-sw-jozefa/> [dostęp: 21.7.2023].
- Kwiatkowski D., *San Giuseppe il modello della partecipazione nell'Eucaristia*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 34 (2019), s. 165–180.
- Leon XIII, *Encyklika „Quamquam pluries”*, 15 sierpnia 1889, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 6–10.
- Orygenes, *Przeciw Celsusowi*, wstęp, objaśnienia i tłum. S. Kalinowski, Warszawa 1986².
- Pius IX, *Dekret „Quemadmodum Deum”* — ogłaszający św. Józefa patronem Kościoła katolickiego”, 8 grudnia 1870, w: *Święty Józef. Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, Kalisz 2009, s. 5–6.
- Sacra Rituum Congregatio, *Adprobantur Litaniae in honorem S. Ioseph Sponsi B. Mariae V. eiusque adnectitur indulgentia*, „Acta Apostolicae Sedis” 1 (1909), s. 290–292.
- Siemieniec T., *Wiara jako zobowiązanie. Teologiczny sens czasownika τηρεῖν („strzec”) w Apokalipsie Janowej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 11 (2012), s. 193–220.
- Słomka W., *Święty Józef — Opiekun Kościoła świętego*, w: *Duchowość św. Józefa z Nazaretu*, red. M. Chmielewski, (Homo Meditans 24), Lublin 2003, s. 73–80.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, 18 listopada 1964, Poznań 2002.
- Solimeo P.M., *Pójście do Józefa. Życie, przywileje i cnoty świętego Józefa, w świetle Tradycji, Ewangelii i innych dokumentów*, tłum. A. Daniluk, Kraków 2008.

- Stramare T., *Święty Józef, święty najbliższy Jezusowi*, w: *Święty Józef Patron na nasze czasy*, red. A. Latoń, tłum. K. Niciejewski, Kalisz 2009, s. 47–60.
- Św. Józef wzorem dla współczesnych ojców. Wywiad z papieżem Franciszkiem*, 13 stycznia 2022, *OsRomPol* 2 (2022) 440, s. 19–22.
- Wermter W., *Na wzór świętego Józefa. O aktualności ojcostwa Opiekuna Świętej Rodziny i Kościoła*, Częstochowa 1996.
- Zientkowski P., *Kryteria spełnienia w ojcostwie. Interpretacja i pytanie o aktualność wzorca poległego opiekuna na przykładzie Józefa z Nazaretu*, „Forum Teologiczne” 23 (2022), s. 27–36.